

Ksaver Meško:

Iz raja mojih dni.

Po nebu oblaki hitijo —
 podoba človeških dni —
 za njimi pogledi strmijo,
 otožnost se v srcu budi:
 Glej, moje mladosti časi
 takó so brzo odšli.
 Življenje brezskrbno na vasi,
 nazaj si srce te želi.
 Zaman! Odbeglo, prešlo!
 Ah, več te ne bo, ne bo...

Avstrija v malem je paradiz mojega življenja, moja rodna vas; vsa razkosana. Šest hiš stoji v dolinici kakor Bogu pod pazduho. A še izmed teh šestih je prideljena ena sosedni vasi, oddaljeni dobrih pet minut, dočim stopa popotnik skozi vse naše selo komaj malih pet minut.

»Grm« pravijo ljudje naši vasi. A vaščani ne slišijo radi tega imena. Ljubše jim je ime »Gornji Ključarovci«, ker spada tistih pet hiš k občirni vasi »Ključarovci«, ki se raztega daleč dol po dolini proti mestecu Ormožu, ležečemu ob Dravi na hrvatski meji in malo nad Medjimurjem. Meni je pa ime »Grm« prav po volji; nekaj onega mirnega, idilskega ozračja, ki ga je polna vsa dolina, veje iz tega preprostega, pristinodomačega imena.

A ta mir — večkrat je bil le dozdeven. Popotnik, ki je šel po beli cesti skozi vas ali se morda naglo peljal z iskrim konjičem mimo, je najbrž mislil: »Čudovito mirno, srečno selo!« A žal, da temu ni bilo vedno tako. Baš za moje mladosti je bila naša vasica tudi v tem Avstrija v malem: med sosedi je bil večen nemir, mnog prepir.

A vzroki? Poglavitni je bil Skuhalov hrast.¹

Stal je ta hrast nesrečnega spomina v Skuhalovem travniku, tik ob pletenem plotu, ki ograja dvorišče Brumnovo. Bil je ponosen orjak, ki mu nihče v vasi ni poznal dni in let.

Nihče ni nikoli dvomil, da je hrast Skuhalov. Kar si domisli nekega dne oče Valent, gospodar pri Brumnovih, in zapove sinoma, naj gresta in hrast posekata.

A ni dolgo pela žaga in ni še izjedla mogočnemu in trdnemu velikanu globoke rane, kar prihiti Skuhala, včasi učitelj, včasi kmet, kakor je ravno nanesla usoda in potreba,² ves začuden in ves srdit na travnik. Že od daleč je vpil: »He, pjeba (fanta), pa sta jedla žganico za zajtrk namesto žgankov, da žagata moj hrast? Jaši vaju mrha, tega mi ne bosta!« In še mnogokaj je rekel o roparjih in tolovajih in druge take znane pridevke. Za gospodarjem so potem prihiteli vsi Skuhalovi, da preprečijo zločin na hrastu, njih lastnini.

Stari Valent, mož trd, samsvoj in brezobziren, da se ga je balo vse

¹ Zgodba tega hrasta mi je dala snov za sliko »Hrast«, Lj. Z., 1896.

² Glej »Moj prvi učitelj«, Sl., 1908, št. 1.

daleč naokoli, je stal široko razkoračen ob hrastu, staro leseno pipo v ustih; še v spanju je baje ni dejal iz ust — mi je zagotavljal Skuhala, ko sva se pozneje v mojih dijaških letih večkrat menila o starem Brumnu in o tistem hrastu. Obriti obraz mu je bil hladen in trd kakor vedno. Nič spoznanja krivde ni bilo videti na njem, nič kesa v očeh. Govoril je kakor vedno, odločno, odsekano, kakor bi udarjalo kladivo ob železo, samozavestno in glasno, da bi gotovo slišali vsi: »Hrast je moj! Vsaj tri četrtine stojé na mojem, če že res ne ves!«

»Vi lažnivec stari!« se je raztogotil Skuhala. Hladno ga je pogledal starec. »Za lažnivca te tožim, Matjaž, da veš. Jutri grem v Ormož!«

»Pojdite! Še danes! Tožil pa bom tudi jaz. Bomo videli, ali je še pravica na svetu.«

»A plot!« so se vmešavali sosedi. »Saj vendar vidíte plot, oče. In hrast stoji ves zunaj plota. Torej vendar ne more biti vaš.«

»Plot? To je moj greh, da smo ga zgradili za več ko pol metra noter v dvorišče. Hrast je bil ravno na poti. Da ga ne bi zgradili ravno v hrast, smo ga pomeknili toliko na moje. Zakaj, kdo bi bil mislil, da si bodo zaradi tega ničvrednega plota lastili hrast drugi!«

»Pa je dosedaj vsak mislil, da je hrast Skuhalov.«

Starec je pljunil, ošvrknil ljudi z zlobnim pogledom. »Briga me to! Ko pa vem, da je moj.«

Podreti pa hrasta ni upal, ko je videl vseobčen odpor. Skuhala je seve takoj poklical na pomoč gosposko in cesarske postave. Tožil je pa tudi Valent zaradi razžaljenja časti.

Komisija za komisijo se je vozila v vas. Vaščani so si bili vsi v svaji in v prepiru. Kdor je stal zvesto ob Skuhali — in s tem je bila večina, ker je vedela in videla, da je pravica na njegovi strani — se je hudo zameril Valentu. Kdor pa je govoril prijazno z Brumnom — in mnogi so, ne baš iz prijateljstva, ampak da ne bi prišli navskriž z bogatim in hudim možem — je bil navadno ob prijateljstvo in milost Skuhalovih.

Tako je bilo v vasi vse razdrto in razprto za mojih dni. Krika in vika je bilo čez mero. Celu deca smo bili razdeljeni v dva tabora. Hudo smo se spoprijeli včasih. In ker smo bili najvročekrvnejši in najpodjetnejši prebivalci vasi, smo se spoprijeli navadno ne samo z besedami, ampak tudi dejanjsko in zelo občutno. Sklepno pesem, dostikrat še občutnejšo, pa je pela šiba doma.

Po mnogih letih prepиров in tožbâ, nemira in sovraštva, je prisodila gosposka hrast vendarle pravemu gospodarju Skuhali. Požrlo pa mu je eno samo drevo malone vso domačijo. »Trugo (krsto) si bo dal narediti Matjaž iz tega hrasta,« so rekli ljudje, ki iščejo in najdejo tudi v najžalostnejših dogodkih iskrico dobre volje in šale. »Zakaj plačal ga je tako drago, da še sam kralj Atila pod Sv. Rokom na Hajdini¹ nima dražje truge.«

¹ Po ljudski govorici je pokopan hunski kralj Atila pod kapelico sv. Roka v bližini Ptuja. Res so hribeček pod kapelico že prekopavali, a groba niso našli. Izkopali so pa tam rimske starine.

Zdaj so ti prepiri, Bogu slava in čast, že davno pozabljeni in v dolini je doma res mir.

Ozka je naša dolinica. Skozi njo je razpeta kakor lep bel pas velika cesta, hiteča iz Ormoža gor proti Ptuju, na drugo stran — pod farno cerkvijo sv. Tomaža, v Koračicah, kjer so nekoč kruto gospodarili divji Krući, se pa cepi v dve panogi — po »Stari cesti«, koder so pred dvema tisočletjema korakale ponosne rimske legije, v najlepši trg na Spodnjem Štajerskem, v Ljutomer, slovitom po svojih goricah.

Za hišami proti vzhodu se razprostirajo njive. Za njimi se dviga svet v zložne holme, z gozdi obrastle.

Polhe smo lovili fantje v teh gozdih, a jih navadno nismo dobili. Streljali smo veverice, kopali lisice in kurili ob njihovih luknjah, da bi jih izvabili iz duplin. Ko je obrodilo hrastje, smo gonili svinje v žir. Hkrati so bila ta leta tudi za nas plodovita: nabirali smo volčec in ga prodajali hrvatskim židom. Le da so imeli ti možje redno in vedno napačne tehtnice, seve, ne nam v prid.

V teh čudovitih šumah sem presanjaril večji del vsakoletnih počitnic, sedeč ali ležeč na mehkem mahu, v roki knjigo, najljubšo in najzvestejšo mi prijateljico v vsem mojem življenju. Pritajeno so šumele in pele nad menoj zelene bukve, širokovejni gabri, vitke smreke. Vedno nemirna gibčna veverica je telovadila z drznimi skoki z veje na vejo. »Tek-tek, tek-tek, tek-tek« je trkala skrbna žolna ob debela, kje da bi našla kaj živeža. Nad vrhovi je krakala vrana. Sraka se je zasmejala zdajzdaj izmed vejevja veselo in prešerno kakor brezskrbno dekletce.

Izredno dragi, vedno nepozabni so mi ti lesi. Nikjer na svetu nisem našel več tako idiličnih, dasi pač krasnejše. Zakaj nobenih drugih mi ne oplešujeta in ne ožarjata s tako čudežnim sojem spomin in ljubezen.

Takoj na prvem holmu za našo hišo, nekaj sto korakov ob majhnem potoku gori, ki teče tik ob našem dvorišču, je prva zaplata gozda: kakih sto brez, lepih, sanjavih in sramežljivih kakor deviške neveste ob poročnem dnevu. »Brezje« imenujejo vaščani ta gozdič. Lastnina Brumnova je.

Med drevjem se vzpenja široka pot na hrib. Ta je bil za nas posebno pomemben pozimi. Zakaj krasno so drčale tam sani navzdol. Sankali pa smo se vaški fantini čezvse radi; še rajši nego drsali. In manj nevarno je bilo. Zakaj veselju na ledu je sledila doma le prečestokrat žalost: kazen. Sankati pa smo se smeli.

Pač smo zavozili pri sankanju marsikdaj vsi skupaj v potok, po nesreči in naključju kdaj, včasih pa nalašč, iz same zdrave razposajenosti in mladostne objestnosti. Padali smo drug na drugega, prebili led, pa se malo okopali. Pa nas vse to ni posebno vznemirjalo.

Ob »Brezju« so stale na trati tri stare jabolane. V eni je bil izdolben že od pamtiveka velik bedenj; izdolbel ga je morda časa zob, morda ptice. V njem so gnezдили leto za letom udebi, pri nas imenovani »hupkači«. Razveselili smo se otroci, kadar smo zaslišali spomladi prvi pot njihov glasni, enozvočni hup-hup. Kakor prvi klici kukavični so nam bili dragi ti glasovi.

Od tedaj smo pazili vestno in skrbno, kdaj da bodo v gnezdu prva jajčeca. Praznično veselje je bilo za nas, bosopete vaščane, kadar smo prvič zaslišali čivkati in kričati v bednju mladice. Vse lastovke v vasi niso imele za nas oddaleč tistega pomena kakor ti udehi. Gospodične so lastovke in pesnikinje. A za te ima razposajena dečad malo smisla in zanimanja.

Še krasnejši brezov gozd, »Spodnje Brezje« imenovan, last istega Brumna, se je belil in zelenel med travniki in njivami pod vaškim mlinom. V velikem, skladnem, kakor s šestilom zmerjenem trikotu, so stale same vitke, visoke breze, kar ustvarjene za slikarja. Nam mladini je bil gozd najbolj drag zaradi krasnih jagod, ki jih je bil poln leto za letom.

Pridem pa nekoč domov na počitnice in vidim, da brez ni več. Njivo so skrčili na mestu prejšnjega gozdiča. Žal mi je bilo tistih krasnih brez.

Poromam včasih na drago naše gorenjsko Brezje; najrajši tako v prvi jeseni, ko prične odpadati listje z drevja — najlepše je tedaj na ti najlepši naši božji poti. Gredoč iz Otoč na posvečeno mesto in nazaj na Otoče, mislim vsakokrat na to dvojico naše »Brezje«. V bližini Brezja, v Podbrezju, sem videl brž nekoč tako krasne in sanjave breze, kakršne so bile tiste v našem dolu; druge jih še nisem našel nikjer.

Pod »Brezjem« je stala delavnica vaškega Hefajsta (Hefajst je bil grški bog-kovač), mojega strica, žive vaške kronike, pripovedovalca neskončne vrste povesti, zgodb in bajk. Veliko veselje je bilo za nas deco, če smo mu smeli goniti meh. Pa ni rad dovolil. Tudi pripovedovati ob delu ni maral.

(Nadaljevanje.)

Mati.

Ob studeneu žuborečem
mati žalostna sloni...

Teče voda polno, polno —
materi mar vode ni.

Misel tožna ji je vstala,
splula na gališko stran,
kjer njen ljubi sin leži ji
morda poln krvavih ran.

Teče voda polno, polno —
poln solza ji je obraz...

Polna prsa težkih vzdihov:
„Kje si, sin, in kje sem jaz!“

Ko bi znala, mati tožna,
kje si ti in kje je on,
mati, ti bi izjokala
grenkih solzie milijon.

